

В І Д Г У К
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Волкової Наталії Павлівни
на дисертацію
Самодумської Олени Львівни
«Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти», подану на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження зумовлена стрімкими змінами в соціально-економічному, суспільно-політичному, культурному й духовному житті, інтернаціоналізацією, швидкою зміною ринку професій, демографічними змінами, прискореним впровадженням суб'єктами підприємництва інформаційного забезпечення, інтенсивним розвитком комерційного підприємництва й розширенням сфери послуг, їх безпосереднім впливом на ментальність народу, розвиток неформальної освіти дорослих в Україні, вимоги до професійної підготовки фахівців різних галузей, зокрема педагогічної.

Зазначене потребує оновлених підходів до підготовки сучасних конкурентоспроможних науково-педагогічних працівників, які, виконуючиспектр провідних ролей (тренер, інструктор, тьютор, ментор (наставник), коуч, консультант, медіатор, модератор, фасилітатор, експерт), мають працювати у системі освіти дорослих і реалізовувати суспільно значущу діяльність на засадах цілей-цінностей освіти впродовж життя.

Вище вказане вповні підтверджує актуальність і вагомість для сьогодення теми дисертаційного дослідження, яке є авторською презентацією процесу підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти. Своєчасність і соціальна значущість дослідження Самодумської Олени Львівни підтверджується і його зв'язком з науковими програмами, планами й темами, які виконуються в Класичному приватному університеті («Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки», номер державної реєстрації 0114U006397).

Автором досить виважено обґрунтовано актуальність проблеми через

систему протиріч, які презентуються у вступі. Позитивним є те, що протягом викладення тексту роботи постійно відчувається прагнення Олени Львівни вирішити виявлені протиріччя.

Справляє позитивне враження чітко сформульований й достатньо виважений науковий апарат дослідження – відзначимо, що у вступі дуже ретельно й влучно визначено актуальність, об'єкт, предмет, мету, провідну ідею дослідження, гіпотезу, наукову новизну, практичне значення дослідження тощо.

Зміст представленої дисертації, її структура, стиль викладу матеріалу свідчать про наукову зрілість дослідниці, увага якої первинно зосереджується на теоретичних і методичних засадах підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти; визначенні концепції підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти, яка базується на засадах системного, синергетичного, культурологічного, аксіологічного, акмеологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, феноменологічного, сутнісного, андрагогічного підходів. Потім Олена Львівна спрямовує свій погляд на теоретичне обґрунтування та експериментальну перевірку авторської моделі професійної підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників у межах магістратури, яка презентована як складний, багатокомпонентний конструкт, який складається з чотирьох взаємопов'язаних модулів: проектувального; методологічного; змістово-методичного, результативно-прогностичного.

Нам імпонує логіка презентації результатів дослідження на сторінках дисертації, яка складається із п'яти розділів і дає багатоплановий ракурс бачення розвитку вказаної проблеми.

Зупинимось більш детально на результатах дослідження Самодумської Олени Львівни.

Автором здійснено глибокий аналіз соціально-економічних умов та стану розвитку неформальної освіти дорослих на основі сучасних наукових ідей, філософських, психологічних, педагогічних досліджень.

Обґрунтовано потребу проектування моделі професії андрагога для неформальної освіти дорослих саме з урахуванням професіографічних вимог та визначенням складових і рівнів професіоналізму та професійної майстерності; схарактеризовано орієнтовні показники визначення професіоналізму андрагога, відповідно до рівнів, найважливішими з яких визначено: здатність до планування власної кар'єри; здатність до діагностування професійної діяльності; здатність до самоосвіти.

Заслуговує на увагу запропонована авторська модель професіограми андрагога («професіографічний квадрант»), яка розкриває професійне становлення андрагога як послідовний, стадіальний, перспективний процес його розвитку, що органічно поєднує реалізацію особистих якостей, соціально значущих фаз, професійних ролей і рівнів кар'єрного зростання. Оленою Львівною також виокремлено низку вимог до майбутнього науково-педагогічного працівника, готового працювати з дорослими, а саме: розуміти специфічні цілі неформального навчання, що стоять перед різними категоріями дорослих учнів, мотиви їхньої освітньої діяльності; уміти надавати не лише освітню допомогу, а й забезпечувати соціально-психологічну підтримку; розвивати рефлексивні вміння дорослих; уміти діагностувати освітні потреби й можливості дорослих; розробляти на цій основі оптимальні освітні траєкторії, навчальні програми та методичні комплекси; володіти інноваційними технологіями навчання тощо.

Автором уперше визначено, теоретично обґрунтовано й експериментально апробовано авторську *модель* професійної підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників у межах магістратури є складним, багатокомпонентним конструктом, який складається з чотирьох взаємопов'язаних модулів: проектувального; методологічного; змістово-методичного, результативно-прогностичного.

Вважаємо, що високої оцінки заслуговує розроблена, впроваджена та експериментально перевірена авторська дослідна програма педагогічного супроводу підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих, реалізована в межах магістратури за

спеціалізацією «Педагогіка вищої школи» з дотриманням організаційно-педагогічних умов (дидактичне забезпечення відбору та проектування цілей, змісту, результатів підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання різних категорій дорослих; науково-методичне забезпечення диверсифікації напрямів, тематики та технологій у процесі підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти; організаційне забезпечення позааудиторної практики підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих у неформальному освітньому середовищі). Дослідна програма презентує диверсифікацію шляхів формування у майбутніх науково-педагогічних працівників готовності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти відповідно до кожної з визначених організаційно-педагогічних умов, етапів і компонентів.

Так, для забезпечення *першої* організаційно-педагогічної умови у роботі виконано сегментування цільових навчальних груп дорослих за допомогою процесів категоризації, класифікації, періодизації дорослого населення.

Для методичного забезпечення *другої* організаційно-педагогічної умови автором схарактеризовано пріоритетні напрями навчання дорослих; з'ясовано провідні вимоги до їхньої реалізації; узагальнено особливості діяльності провайдерів неформальної освіти дорослих; виокремлено відмінності тематики неформальних освітніх програм для дорослих; розроблено глосарій найпоширеніших у сфері неформальної освіти дорослих технологій та освітніх подій.

На виконання методично-організаційного забезпечення *третьої* умови розроблено й упроваджено спеціальну програму з позааудиторної практики підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників «Сучасний викладач неформальної освіти дорослих».

Цінним є те, що в роботі чітко продемонстрована етапність реалізації методичного забезпечення підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до неформального навчання дорослих (діагностично-цільовий, змістово-ознайомчий, операційно-діяльнісний, оцінно-результативний),

виокремлено й схарактеризовано провідні структурні *компоненти* дослідної програми (мотиваційно-ціннісний; інноваційно-когнітивний; професійно-діяльнісний; результативно-рефлексійний).

Імпонує авторський погляд на зміст спецкурсу «Навчання дорослих в умовах неформальної освіти», експериментальні модулі з навчальних дисциплін: «Дидактичні системи та педагогічні технології у вищій школі», «Моделювання професійної підготовки та діяльності фахівця», «Практична підготовка та стажування», а також програму з позааудиторної підготовки «Сучасний викладач неформальної освіти дорослих», які авторка презентувала у роботі.

До переваг роботи Самодумської Олени Львівни можна віднести її безсумнівне практичне значення. Сильною стороною дисертації є розроблені й упроваджені: авторський спецкурс «Навчання дорослих в умовах неформальної освіти» та спеціальну програму з позааудиторної роботи «Сучасний викладач неформальної освіти дорослих»; дослідницькі проекти «Професіонал неформальної освіти дорослих третього тисячоліття», «Мої життєві компетентності як сучасного викладача-андрагога», «Академія молодого викладача-андрагога»; фестиваль неформальної освіти «Ярмарок сучасних педагогічних технологій навчання дорослих». Багато в чому цікавими і корисними є презентовані авторкою лекція «Сучасні педагогічні технології навчання дорослих», програма «Цілі особистості в освіті», тренінги «Основи професійного цілепокладання», «Емоційна компетентність науково-педагогічного працівника», майстер-класи «Кар'єрні виміри професійного шляху», «Оптимізація наслідків професійного вигорання», «Елегантний вік: життя прекрасне», «Поважний вік: секрети активного довголіття»; зустрічі з відомими фахівцями неформальної освіти дорослих, керівниками Центрів освіти дорослих тощо.

Досить об'ємною й цілком логічною видається емпірична частина дослідження. Імпонує детально розроблений і вдало проведений педагогічний експеримент, зокрема формувальний етап, який дає чітке уявлення про перевірку дієвості впливу запропонованої моделі та дослідної програми на

формування готовності майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Справляє позитивне враження оригінальний авторський діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості основних компонентів готовності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти, організація та хід констатувального та формувального етапів дослідження.

Застосування авторської методики оцінювання рівнів сформованості основних компонентів готовності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти підтвердило, що в результаті педагогічного експерименту відбулися кількісні зміни показників, які відобразили значущі якісні перетворення у свідомості й поведінці майбутніх науково-педагогічних працівників, що засвідчило суттєву позитивну динаміку та сформованість їхньої готовності до навчання дорослих в умовах неформальної освіти за рахунок цілеспрямованої професійної підготовки. Висновки й достовірність отриманих результатів педагогічного експерименту перевірено методами математичної статистики (непараметричний U-критерій Манна-Вітні, непараметричний H-критерій Крускала-Волліса).

Суттєвим є те, що результати дослідження широко апробовані та достатньо висвітлені у відкритому друці. Шістдесят сім публікацій (1 – монографія, 20 – статей у наукових фахових виданнях України, 12 статей – у зарубіжних виданнях та у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз; 34 – праці, що засвідчують апробацію та додатково відображають наукові результати дисертації) демонструють основні положення, зміст та результати дослідження.

Можна констатувати, що всі завдання дослідження автором ретельно виконані, його результати ґрунтовно перевірені достовірними сучасними методами дослідження. Загальні висновки дослідження, сформульовані авторкою, чітко відповідають поставленим завданням, чітко й повно розкривають основні надбання й результати дослідження відповідно до поставлених у роботі завдань.

Роботу відрізняє висока культура науково-теоретичного мислення автора, грамотність у побудові й викладі наукового матеріалу.

Отже, коректно сформульований концептуальний апарат наукового дослідження, потужна джерельна база, логічний і послідовний виклад матеріалу, обґрунтовані висновки свідчать про вагомість виконаного дослідження, його теоретичну й практичну значущість.

Автореферат дисертації відображає її основні положення, обсяг основного тексту знаходиться у необхідних межах. Хід та результати дисертаційного дослідження обговорювалися на значній кількості заходів різного рівня, що дозволяє зробити висновок про достатній рівень її апробації.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу О.Л. Самодумської, відзначаючи її актуальність, ґрунтовність, висловимо деякі дискусійні положення та побажання стосовно подання результатів дослідження в дисертації та авторефераті:

1. В тексті дисертації (розділ 3, п. 3.) бажано було б посилити суто андрагогічний концептуальний підхід до професійної підготовки науково-педагогічних працівників на найвищому методологічному рівні, поглиблюючи їхню особливу роль і значення у навчанні дорослих в умовах неформального середовища.

2. У процесі визначення складників готовності науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти необхідно було ґрунтовніше розкрити дослідницький аспект цього важливого явища, його складність та особливості формування бажаних компетенцій.

3. У дисертації представлено професійний портрет майбутнього науково-педагогічного працівника зі сформованою готовністю до навчання дорослих в умовах неформальної освіти (розділ 4, п. 4.2), на основі підготовленої авторкою професіограми андрагога, «професіографічного квадранту» (розділ 2, п. 2.1). Доцільно було б чітко виокремити ті відмінні андрагогічні функції, які будуть виконувати майбутні науково-педагогічні працівники у майбутній професійній діяльності.

4. Вважаємо за необхідне, розкриваючи в четвертому розділі новітні технології, виокремити найбільш дієві під час підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників безпосередньо у процесі навчання в магістратурі.

5. Потребує уточнення перелік загальних професійних компетентностей, якими потрібно оволодіти майбутнім науково-педагогічним працівникам, щоб бути готовими до навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

6. Презентована в дисертації дослідна програма педагогічного супроводу підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти за спеціалізацією «Педагогіка вищої школи» включає комплекс ефективних практик з аудиторної і позааудиторної роботи. Проте, необхідно було б розкрити, яким чином цей комплекс упроваджувати в існуючу систему підготовки науково-педагогічних працівників, за рахунок якого часу.

7. Проведене дослідження дає підстави визнати наукове обґрунтування доцільності запропонованого методичного забезпечення (розділ 4, п 4.1, додатки А–Б, Д–К), публікації дисертантки, навчальний матеріал тощо). Втім, варто було б підготувати до захисту або методичні рекомендації, або навчальний посібник з професійної підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до діяльності в умовах неформальної освіти дорослих безпосередньо у процесі навчання в магістратурі.

Наведені зауваження та побажання не зменшують наукову новизну, теоретичне й практичне значення результатів дослідження та його високу оцінку в цілому.

ВИСНОВОК

Детальний аналіз змісту дисертації, автореферату і публікацій здобувача дає усі підстави вважати дисертацію «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти»самостійним завершеним науковим дослідженням, яке містить нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати,

спрямовані на розв'язання проблеми підготовки майбутніх науково-педагогічних працівників до навчання дорослих в умовах неформальної освіти.

Дисертація виконана згідно чинних вимог ДАК МОН України до докторських дисертацій, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Самодумській Олені Львівні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Н.П. Волкова

Підпис

д. пед. н., проф. Волкової Н.П.
ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
доктор педагогічних наук, професор

С.П. Кожушко